

Pia Lundbom, YTM
tutkija-lehtori,
Humanistinen ammattikorkeakoulu
etunimi.sukunimi@humak.fi

SIVISTYVÄ KANSALAINEN, HYVÄ TYÖLÄINEN? AMMATTIKORKEAKOULUT AKTIIVISTA KANSALAISUUTTA TUKEMASSA

Kansalaistoiminnan opetus, tutkimus ja kehittäminen –ammattikorkeakouluissa hankkeessa on kevästä 2006 lähtien pyritty tarkastelemaan ammattikorkeakoulujen kansalaistoimintaan linkittyvää toimintaa. Opetusministeriön rahoittamaa, ammattikorkeakoulujen yhteistä hanketta koordinoi Humanistinen ammattikorkeakoulu. Hankkeen puitteissa on muodostettu yhteyshenkilöverkosto, jonka funktiona on ollut verkostoitumisen itsensä ohella tiedonjakaminen kansalaisjärjestöjen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyen. Verkoston puheenjohtajana toimii DIAK:in rehtori Jorma Niemelä. Hankkeen toimintojen aikana on paljon pohdittu sitä, miten ammattikorkeakoulunäkökulmasta voidaan mielekkäällä ja kehittäväällä tavalla olla kannustamassa ja tukemassa aktiivista kansalaisuutta. Tässä puheenvuorossa pohdin ammattikorkeakoulujen tehtävän, ”uuden työn” hengen ja kansalaisuuteen sivistymisen kohtaamispiintoja. Viime vuosien aikana on kiihtynyt puhe kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksista ja poliittisen mielenkiinnon puutteesta. Tämä koskettaa myös ammattikorkeakouluja – koulutammehan työntekijöitä monille aloille, joissa toimitaan yksilöiden ja yhteisöjen kanssa. Ammattikorkeakoulut ovat tuomassa ja luomassa ammatillista sivistystä, joka optimitilanteessa rakentaa yhteiskunnallista toimijuutta ja kehittää myös laajemmin kansalaisyhteiskuntaa.

Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimukseen perustuvaa korkeakouluopetusta (Ammattikorkeakoululaki 9.5.2003/351). Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on myös harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä tukevaa ja alueen elinkeinorakenteen huomioon ottavaa soveltavaa tutkimus- ja kehittämistyötä (t&k-työtä). Tehtävä on monipuolinen ja haastava. Koulutuksen tavoitteena on luonnollisesti tarjota opiskelijoille sellaista osaamista, jolla on käyttöarvoa työmarkkinoilla. Ammattikorkeakouluissa tähän on vahva tahto ja aitojen työelämäsidosien kautta halutaan mahdollistaa se, että opiskelijat opintaipaleensa aikana todella saavat tuntumaa työelämäänsä. Etenkin työharjoittelut ja t&k -hankkeissa mukanaolo mahdollistavat opiskelijoiden työelämäosaamisen kehittymistä ja sitä kautta ammatillisen sivistyksen rakentumista. Ammattikorkeakoulusivistys on

kuitenkin enemmän kuin työelämän tuntemista ja työelämäosaamista: se on myös taitoa osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tehdä uusia avauksia. Perusteellisemmin näköaloja ammattikorkeakoulujen mahdollistamaan sivistykseen tarjoavat Pekka Nummelan, Mervi Frimanin, Osmo Lampisen ja Matti Vesa Volasen toimittaman Ammattikorkeakoulut ja sivistys –kirjan (2008) artikkelit.

Nähdäkseni kuitenkin tässäkin ajassa kilpailee useita erihenkisiä painotuksia. Tutkintotavoitteisella opiskelulla on selkeä aikaraami, jossa opiskelijan halutaan saavan opintonsa valmiiksi. Kansalaistoimintaa puolestaan eittämättä oppii parhaiten kansalaistoiminnan kautta, onpa kyse sitten järjestöissä tehtävästä vapaaehtoistyöstä, järjestötyöstä tai vapaasta kansalaistoiminnasta. Opetuksessa ja kursseilla voidaan saada teoreettisia valmiuksia ja tehdä yhteistyötä järjestöjen kera ja esimerkiksi kansalaistoiminnan ja nuorisotyön opinnoissa tämä on luontevaa ja mahdollista. Tekemisen paikkoja, käytännöllistä tuntumaa, kansalaistoimintamaailmaan saa eittämättä kuitenkin oman aktiivisuuden kautta. Aktiiviseksi kansalaiseksi epäilemättä kasvaa, paradoksaalisesti kyllä, olemalla aktiivinen. Ammattikorkeakouluopinnoissa, kuten aiemmin kirjoitin, aitoja kokemuksia pyritään mahdollistamaan niin työharjoitteluiden kuin hanketoiminnassakin mukanaolon kautta. Käytännön oppimistilanteiden uskon myös aidosti tuovan toisenlaisia ammatillisia kansalaistaitoja kuin mihin pelkkä luokkahuoneopiskelu mahdollistaisi. Oppilaitostoiminnan ohella toivon kuitenkin, että opiskelijoilla olisi intoa ja inspiraatiota myös vaikkapa vapaaehtoistoimintaan tutustumiseen, onhan esimerkiksi monen järjestöihin työllistyvän ammattilaisen haasteena se, kun vapaaehtoistoimijat ja palkalliset työntekijät toimivat rinnakkain samojen kysymysten parissa.

Kuinka sitten olla tehokas opiskelija, tuottelias työntekijä sekä luova, ja ehkä samalla myös aikaa kansalaisjärjestötyöhön antava kansalaistoimija? Kilpailu ajasta ja ajankäytöstä onkin mielestäni yksi keskeinen elämänjäsentäjä. Kiireinen työelämä aikaansaa sitäkin, ettei vapaa-aikaansa, silloin kun vapaata on, halua välttämättä aikatauluttaa.

Koulutuksen tavoitteena on kuitenkin myös sosiaalista muihin työelämän reunaehtoihin. Kuluneen vuoden, parin aikana irtisanomiset ja yt-neuvottelut ovat olleet arkipäivää ja joinakin päivinä yt-neuvotteluilmoituksia on suorastaan satanut eri yrityksiltä. Työmarkkinat ovat olleet kaaoksessa melkein alalla kuin alalla ja on varsin vaikea ennustaa, mitä seuraavaksi tapahtuu. Sivistyksen lisäämisen ohella valmiuksien antaminen työmarkkinoiden epävakauteen ja muutokseen on iso haaste. "Uuden työn" hengessä moni valmistuva opiskelija voi joutua rakentamaan työuransa osista, rinnakkaisista projekteista, eri toimenkuvista, eri työyhteisöistä tai yksin tekemisestä,

hakemaan palkkarahansa eri rahoituskanavista ja kokoamaan palasista työidentiteettinsä (ks. esim. Kalela 2008). Uuden työn idea sisältää myös sen, että selkeää ammatti-osaamista laajemmat ilmiöt (sivistys, sosiaaliset taidot, verkostot jne) ovat tärkeitä työn tekemisen kannalta, myös työnantajan näkökulmasta. Tästä syystä laaja-alaisempi sivistys on myös ammatti-osaamisen osa, eikä sen vastakohta.

Kaikkien työura tai tulevaisuus työssä ei ole pirstaleista tai projektiluonteista, mutta monien on. Sekava työrealiteetti ei välttämättä tarkoita sitä, ettei osallistuminen vaikkapa yhteisten asioiden hoitamiseen kiinnostaisi. Se voi kuitenkin tarkoittaa tee-se-itse-henkistä ymmärrystä omista yhteiskunnallisen toiminnan mahdollisuuksista. Liekki Lehtisalo (2008, 19) kirjoittaa, että paradoksaalista on, että tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden lisäksi ajastamme alkaa puuttua nimenomaan vapautta. Liekki Lehtisalo (emt.) toteaa, että yksilön vapaus uhkaa joidenkin kohdalla kutistua vapaudeksi muokata itsestään tuote, joka käy kaupaksi. Kilpiäinen (2008, 86) huomauttaa, että sivistystematiikkaa voidaan edistää myös siten, että järjestetään ajattelulle ja ihmettelylle aikaa. Koulutuspolitiikka, eikä koulutus itsessäänkään voi lähteä koskaan puhtaasti työmarkkinoiden tarpeista. Työmarkkinoiden keskeinen tarve on suhdanajousten mahdollisuus ja mahdollisuus myös valikoida työvoimaa. Koulutuspolitiikka on sikäli tämän vastatendenssi, että pyritään kouluttamaan oikea määrä ihmisiä eri aloille. Kuitenkin koulutukselta ja koulutusorganisaatioilta odotetaan taitoa ennustaa tulevia osaamistarpeita.

Miten sitten ohjata ja tukea opiskelijaa oikein ”sivistyksen äärelle”, kun elämä on sirpaleista, työmarkkinatilanne sekava ja hyvän elämän kriteeritkin elävät? Elämönhallinnassa on tekeminen kaiken kaaoksen keskellä, osa ihmisistä sietää epävarmuutta paremmin, vaikkei se kenellekään ole kivaa. Ammattikorkeakouluopiskelija saa opiskelunsa ja opintojensa suunnittelun tueksi ohjausta. Ohjauksen funktiona on tukea opintopolun rakentamisessa. Ohjaajalta vaaditaan melkoista taituruutta. Ohjauksen saamisessa kuitenkin opiskelijan oma aktiivisuus on keskiössä – hyväkään ohjaaja ei voi tukea, jos ohjausta ei halua ottaa vastaan. Opintaipaleella on mahdollisuus moneenkin kertaan esimerkiksi harjoitteluiden avulla saada tuntumaa todelliseen työelämään. Siten työtodellisuus ei ole mikään erillinen saareke.

Osalle kansalaistoimijuuden kenttä rakentuu myös työn kautta. Yhteisiä asioita voi olla edistämässä esimerkiksi oman työorganisaation erilaisten luottamustehtävien kautta. Onko se kuitenkin kansalaisyhteiskunnan toimivuuden edistämistä? Miten työkuultuuri vaikkapa vaikuttaa kansalaisyhteiskunnan tilaan ja toimintaan? Näkökulmia on varmasti lukuisia. Yhtenä ulottuvuutena voi pohtia, miten positiiviset saadut kokemukset

edesauttavat yhteiskunnallista toimintaintoa. Jos kuulluksi tulemisen kokemusta ei ole, voi kiinnostus vaikuttamiseen karista ennen kuin on alkanutkaan. Osa yrityksistä on jo pitkään tehnyt pro bono -hengessä yhteistyötä esimerkiksi eri kansalaisjärjestöjen kanssa. Henkilöstöä voidaan esimerkiksi kannustaa antamaan osaamistaan työajallaan tärkeiksi kokemiensa vapaaehtoistyöjärjestöjen hyväksi.

Kansalaistoimintaan osallistuminen itsessään on arvokasta ja opettavaista, osallistuupa formaaliin kansalaisjärjestötoimintaan, mielenosoituksen organisointiin (tai mielenosoitukseen) tai onpa laatimassa kannanottoa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta eittämättä myös sivistyy ja saa itselleen uusia kokemuksia. Kokemusten luonteesta lienee kuitenkin kiinni, lisääntykö toimijan intressi olla mukana myös myöhemmin aktiivisesti toimimassa. Jos toiminnassa ei koe olleensa millään tavalla hyödyllinen tai kokemukset ovat olleet yksinomaan negatiivisia, on mahdollista, että mitään tulevia osallistumiskokemuksia ei edes halua saada. Toiminta - ja positiivinen kokemus - parhaimmillaan innostaa ja houkuttelee mukaan tekemään lisää. Sivistys vaatii omaa aktiivisuutta ja kiinnostusta oppia uutta. Ammattikorkeakoulut voivat tukea ja mahdollistaa aktiivisen kansalaisuuden lisääntymistä niin opiskelijoita kuin henkilöstöäkin avoimeen vuoropuheluun ja toimijuuteen kannustamalla. Se, kuinka luontevana kansalaistoiminnassa mukana olo nähdään, vaikuttaa myös siihen, miten luontevasti kansalaistoimintaan tarttuu. Henkilöstön näkökulmasta kyse on ajoittain myös työajan käytöstä - minkä uusien ovien avaamiseen on edellytyksiä. Monilla koulutusaloilla, kuten esimerkiksi sosiaali -ja terveysalalla tai kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä, järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö on luonteva osa opetushenkilöstön toimenkuvaa, muttei kaikilla. Sivistyksen lisääminen vaatii aktiivisuuden ja innostuksen lisäksi myös aikaa ja mahdollisuuksia.

Lähteet

Ammattikorkeakoululaki

9.5.2003/351.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030351>

Viitattu 17.2.2009

Kalela , Jorma (2008) Markkinavoimat ja "uusi työ". Teoksessa Ojajärvi, Jussi & Steinby, Liisa (toim.) Minä ja markkinavoimat. Yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta uusliberalismin valtakaudella. Kustannusosakeyhtiö Avain. s. 110-132.

Lehtisalo, Liekki (2008) Kahdeksan ydinajatusta sivistyksestä. Teoksessa Nummela, Pekka, Friman, Mervi, Lampinen, Osmo & Volanen, Matti, Vesa

(toim.) Ammattikorkeakoulut ja sivistys. Opetusministeriön julkaisuja 2008:34.
s. 17-24.

Nummela, Pekka, Friman, Mervi, Lampinen, Osmo & Volanen, Matti, Vesa
(toim.) Ammattikorkeakoulut ja sivistys. Opetusministeriön julkaisuja 2008:34.
s. 17-24.